

De rol van het midden- en kleinbedrijf in de Nederlandse economie

Een selectie uit het onderzoeksrapport "Een input-output tabel voor het midden- en kleinbedrijf en het grootbedrijf"

Stephen Chong, Ilke Van Beveren, Piet Verbiest en Ron van der Wal¹

¹ Met dank aan Eefje Lammers, Coen Leentvaar, Kees Van Leeuwen, Oscar Lemmers, Wim Tebbens, Michael van Veen en Robert Poort,

CBS Den Haag
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag
Postbus 24500
2490 HA Den Haag
+31 70 337 38 00
www.cbs.nl

projectnummer

EBN
8 juni 2016

kennisgeving

De in dit rapport weergegeven opvattingen zijn die van de auteur(s) en komen niet noodzakelijk overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Inhoudsopgave

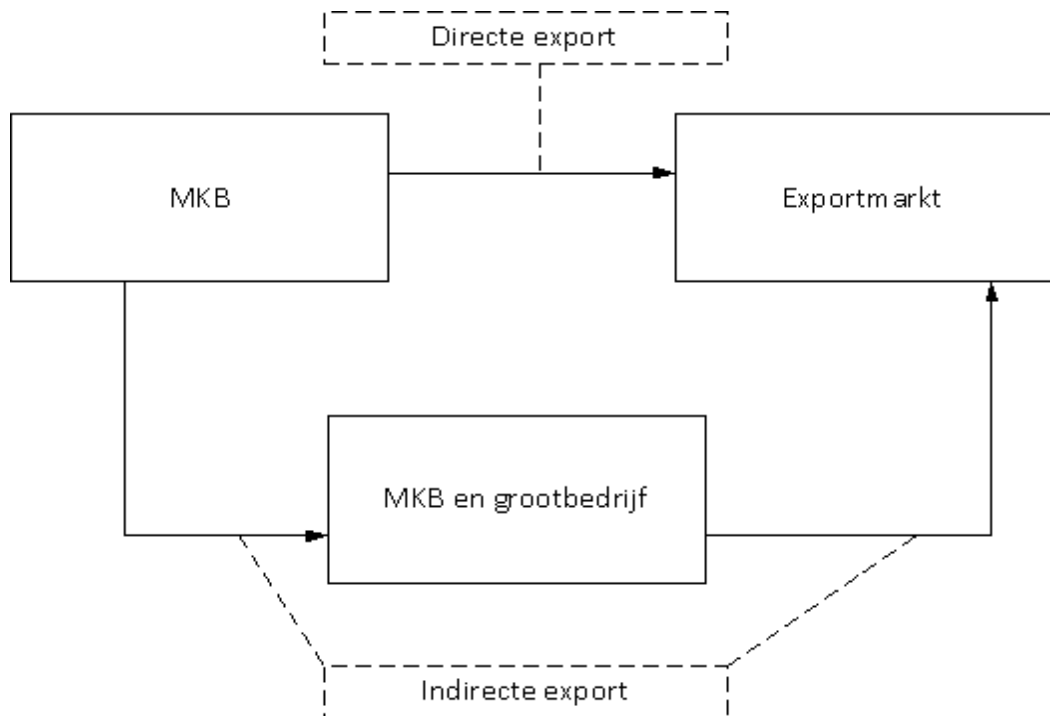
1. Inleiding	4
2. Afbakening van het midden- en kleinbedrijf	6
3. Wat is de bijdrage van het zelfstandig MKB aan de Nederlandse economie ?	8
3.1 Toegevoegde waarde	8
3.2 Arbeidsvolume	9
4. Wat zijn de directe en indirecte bijdragen van het MKB aan de Nederlandse economie ?	11
4.1 Toegevoegde waarde	11
4.2 Werkgelegenheid	12
5. Wat zijn de relaties tussen het MKB en het grootbedrijf ?	13
6. Hoeveel verdient het MKB aan de export? Hoeveel verdient het MKB aan het binnenland?	15
7. Hoeveel werkgelegenheid kan toegeschreven worden aan de export van het MKB? En hoeveel werkgelegenheid aan de binnenlandse markt?	16
8. Referentielijst	17

1. Inleiding

In het kader van het project MKB & Ondernemerschap splitst het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in opdracht van het ministerie van Economische Zaken een aantal economische indicatoren zoals productie, intermediair verbruik en toegevoegde waarde uit naar bedrijfstak en grootteklasse van de betrokken bedrijfseenheden. Per bedrijfstak sluiten de totalen van de indicatoren aan op de gegevens van de nationale rekeningen (NR). Vanwege definitie- en registratieverschillen tussen de bronstatistiek en NR maken indicatoren m.b.t. internationale handel die aansluiten op de NR geen deel uit van het programma MKB en ondernemerschap.

Meer fundamenteel volstaan de bestaande indicatoren niet om een antwoord te geven op belangrijke beleidsvragen met betrekking tot de rol van het MKB in de Nederlandse economie en export. Figuur 1.1 verduidelijkt op welke manieren het MKB bijdraagt aan de Nederlandse export van goederen en diensten. Naast directe export van goederen en diensten draagt het MKB ook indirect bij aan de export van goederen en diensten, door op te treden als toeleverancier van andere bedrijven die vervolgens gaan exporteren. Voorbeelden van indirecte exportstromen zijn: het leveren van onderdelen voor de bouw van een machine, het verstrekken van schoonmaakdiensten aan een exporteur of het leveren van reclamemedium aan een fabrikant. Op basis van de bestaande indicatoren is het slechts mogelijk om de directe rol van het MKB in de Nederlandse economie in kaart te brengen. Vanuit het economisch beleid bestaat er echter grote interesse in gegevens over de rol van het MKB in de volledige waardeketen.

Figuur 1.1. Direct en indirecte bijdrage van het MKB aan export

Om tegemoet te komen aan deze tekortkomingen heeft CBS in opdracht van de ministeries van Economische Zaken en Buitenlandse Zaken een IO-tabel voor het verslagjaar 2012 samengesteld waarin bedrijfstakken zijn gedetailleerd naar grootteklasse van werkzame personen van de onderliggende bedrijfseenheden. De methodologie die hierbij werd gehanteerd, de kenmerken van de tabel en de gehanteerde analysetechnieken staan beschreven in het onderzoeksrapport 'Een IO-tabel voor het MKB en grootbedrijf' (Chong e.a., 2016).

Met behulp van deze tabel is het mogelijk om de relaties tussen het MKB en grootbedrijf te analyseren en beleidsvragen te behandelen die niet beantwoord kunnen worden op basis van afzonderlijke indicatoren die in het programma MKB en Ondernemerschap gepubliceerd worden.

Leeswijzer

Hoofdstuk 3 gaat kort in op de afbakening van het MKB die in dit onderzoek gehanteerd werd. Hoofdstuk 4 behandelt de directe rol van het MKB in de Nederlandse economie volgens de aangepaste afbakening. Hoofdstukken 5 tot en met 9 behandelen telkens één specifieke beleidsvraag. Methodologische toelichting en meer achtergrondinformatie m.b.t. het opstellen van de IO-tabel en de IO-analyse is terug te vinden in het volledige onderzoeksrapport (Chong e.a., 2016). De tabellen die de basis vormen van de grafieken in dit rapport zijn eveneens terug te vinden in het volledige onderzoeksrapport.

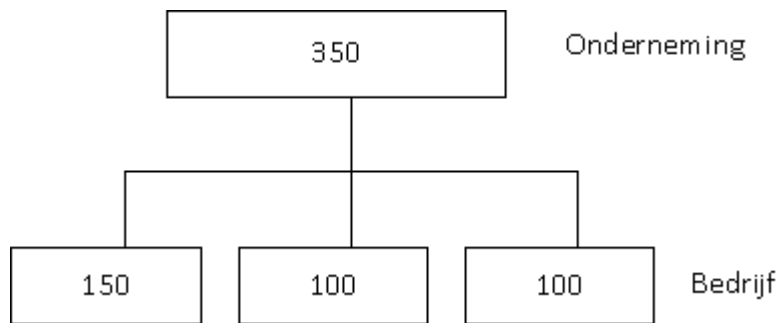
2. Afbakening van het midden- en kleinbedrijf

De aanbevolen Europese definitie voor het MKB luidt als volgt: “Tot de categorie kleine, middelgrote en micro ondernemingen (MKB) behoren ondernemingen waar minder dan 250 personen werkzaam zijn en waarvan de jaaromzet 50 miljoen EUR en/of het jaarlijkse balanstotaal 43 miljoen EUR niet overschrijdt. De onderneming moet zelfstandig zijn, dat wil zeggen dat 25% van het kapitaal of van de stemrechten niet in handen moet zijn van één onderneming of van verscheidene ondernemingen gezamenlijk die niet aan de definitie van het MKB beantwoorden.” (Europese Commissie, 2003)

De achterliggende gedachte achter de EU-definitie is dat het Europese MKB-beleid niet bedoeld is voor kleine bedrijven die deel uit maken van een grote onderneming met het bijbehorende netwerk voor kennis en financiering. Dit beleid is bedoeld voor bedrijven die onder een kleine onderneming vallen en derhalve over beperkte resources beschikken in vergelijking met het grootbedrijf.

Omwille van de beperkte beschikbaarheid van indicatoren als omzet en balanstotaal in verschillende landen wordt in de meeste studies alleen het criterium werkzame personen gebruikt om het MKB te definiëren (CSES, 2012). Söllner (2011) heeft voor Duitsland het effect van het zelfstandigheidscriterium onderzocht en laat een verschuiving zien van 9 procent van de ondernemingen van het MKB naar het grootbedrijf. Met name de middelgrote ondernemingen blijken in de helft van de gevallen niet langer te behoren tot het MKB wanneer rekening gehouden wordt met de structuur van de ondernemingsgroep.

Figuur 2.1. Illustratie Zelfstandig MKB definitie

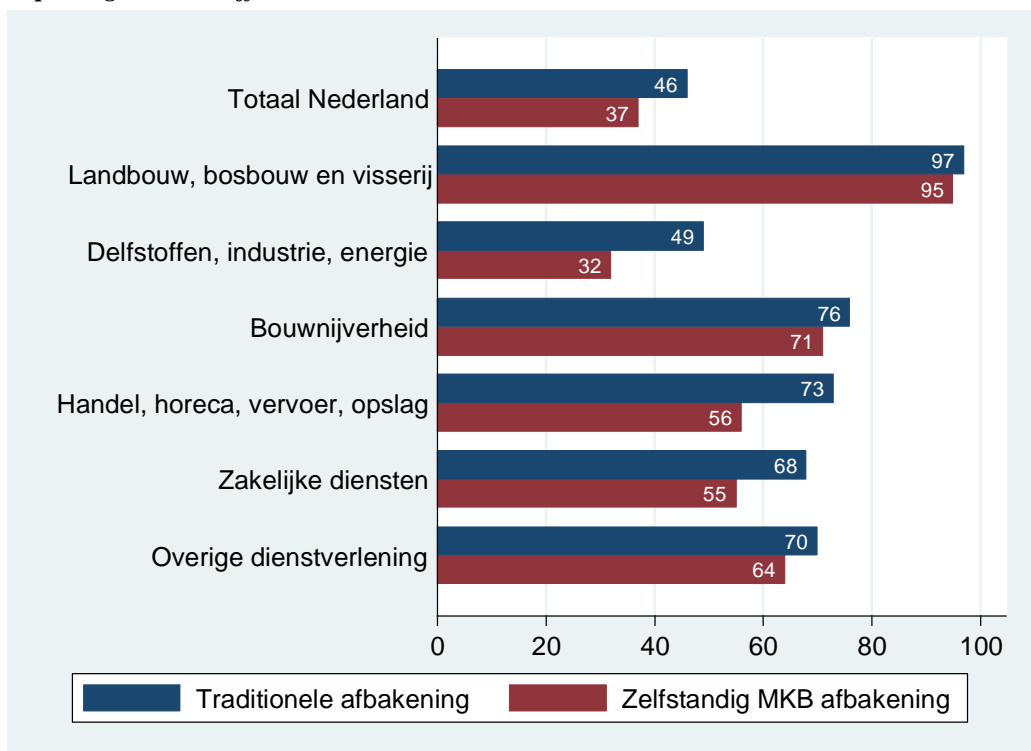

Figuur 2.1 illustreert het verschil tussen de traditionele afbakening van het MKB en de zelfstandig MKB definitie. Volgens de traditionele afbakening horen de drie bedrijfseenheden tot het MKB. Volgens de EU-definitie voldoen deze bedrijfseenheden echter niet aan het zelfstandigheidscriterium. In dat geval dient rekening gehouden te worden met het aantal werknemers in de ondernemingsgroep en behoren de bedrijfseenheden niet tot het MKB. De EU-definitie gaat immers uit van het aantal werknemers op het niveau van de onderneming, niet op het niveau van het bedrijf. De EU-definitie werd eerder al toegepast door het CBS, zie bijvoorbeeld Lemmers e.a. (2014).

De wijziging in de afbakening van het MKB leidt tot een verschuiving van circa 53 miljard euro aan toegevoegde waarde van het MKB naar het grootbedrijf. Het aandeel van het MKB in het bruto binnenlands product zakt daardoor van 46 procent volgens de traditionele afbakening naar 37 procent volgens de EU definitie.

Figuur 2.2. toont de verschuiving op het niveau van de bedrijfstakken. In sectoren als de bouwnijverheid, landbouw en overige dienstverlening heeft de wijziging in afbakening slechts kleine verschuivingen tot gevolg. In de sectoren delfstoffenwinning, industrie en energie maar ook handel, horeca, vervoer en opslag en zakelijke diensten gaat de wijziging in de afbakening gepaard met een verschuiving van het MKB naar het grootbedrijf van meer dan twintig procent.

Figuur 2.2. Aandeel MKB in toegevoegde waarde, traditionele vs. zelfstandig MKB definitie, uitsplitsing naar bedrijfstak

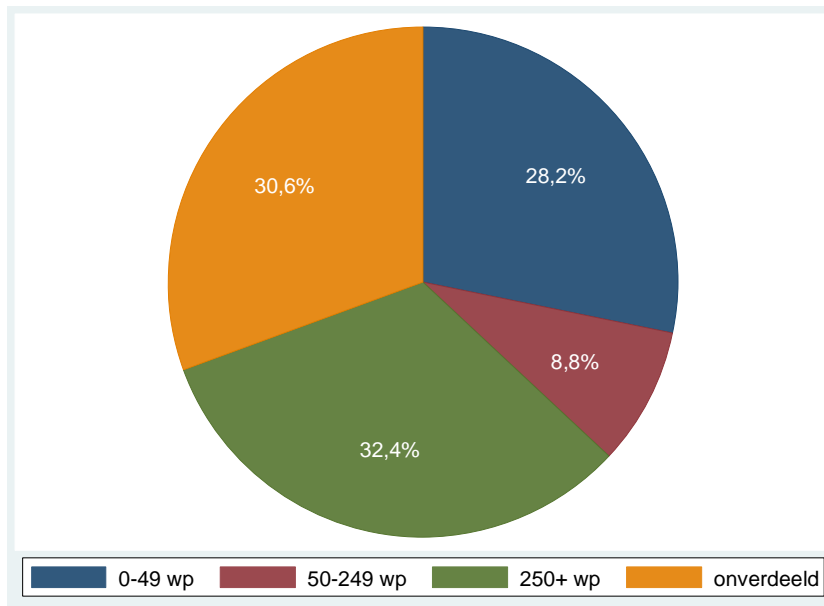
3. Wat is de bijdrage van het zelfstandig MKB aan de Nederlandse economie ?

3.1 Toegevoegde waarde²

Figuur 3.1. vat de bijdrage van het MKB aan de totale toegevoegde waarde samen. De figuur onderscheidt vier grootteklassen: kleine ondernemingen met minder dan 50 werkzame personen³, middelgrote ondernemingen die meer dan 49 en minder dan 250 werkzame personen tellen, grote ondernemingen met meer dan 250 werkzame personen en tenslotte de categorie “onverdeeld”, dit zijn de bedrijfstakken die niet verdeeld zijn naar grootteklasse (overheid, financiële instellingen en zorg)⁴.

In termen van toegevoegde waarde neemt het kleinbedrijf 28 procent van het totaal voor haar rekening, het middelgroot bedrijf is goed voor de overige 9 procent. Ruim 30 procent van de toegevoegde waarde valt onder de categorie onverdeeld.

Figuur 3.1. Bijdrage toegevoegde waarde 2012, uitsplitsing naar grootteklasse

Figuur 3.2. splitst de bijdrage van het MKB en grootbedrijf verder uit naar bedrijfstak en toont een grote heterogeniteit tussen sectoren. Zo heeft het kleinbedrijf met een aandeel van 90 procent in de toegevoegde waarde een overheersende rol in de land- en bosbouw en visserij. Ook in de bouw is met 60 procent de bijdrage van het kleinbedrijf aanzienlijk. Bij handel, horeca, transport en opslag en de zakelijke dienstverlening ligt het aandeel van het kleinbedrijf rond de 45 procent. Slechts in de delfstoffenwinning, industrie en energie ligt de bijdrage van het grootbedrijf aanzienlijk hoger dan die van het MKB. Een verdere uitsplitsing van deze sector

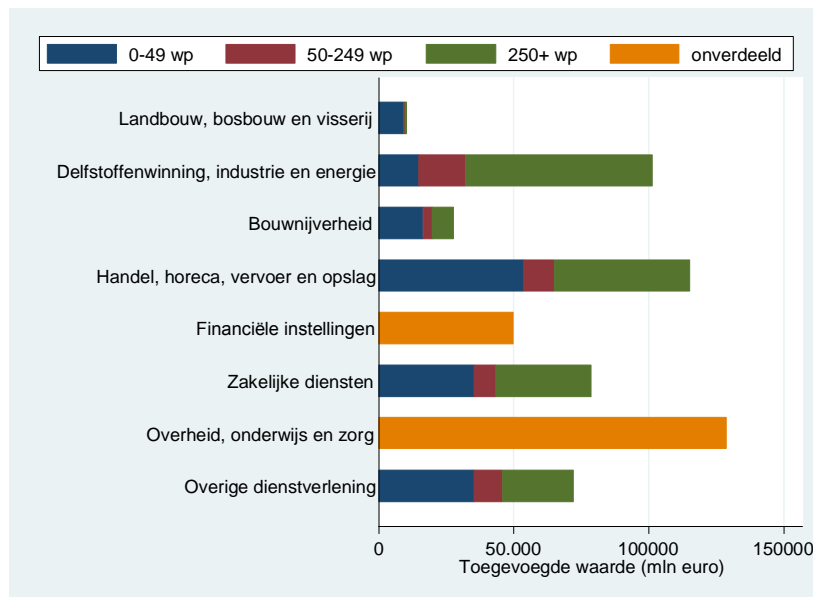
² De totale toegevoegde waarde is niet gelijk aan het bruto binnenlands product dat naast de toegevoegde waarde ook het saldo van de productgebonden belastingen en subsidies omvat.

³ Het aantal werkzame personen wordt op het niveau van de ondernemingsgroep geëvalueerd, zie Hoofdstuk 3.

⁴ Voor deze bedrijfstakken geldt dat op basis van de onderliggende statistische bronmateriaal geen grootteklasseverdeling van goede kwaliteit bepaald kan worden.

(zie Bijlage 6a in Chong e.a., 2016) toont echter aan dat ook binnen de industrie de heterogeniteit erg groot is. Zo worden aardolie-, chemische en farmaceutische producten en elektronische apparaten nagenoeg alleen voortgebracht door het grootbedrijf. Bij de textielindustrie, de metaalindustrie en de vervaardiging van overige industriële producten en reparatie is de bijdrage van het kleinbedrijf echter aanzienlijk.

Figuur 3.2. Bijdrage toegevoegde waarde 2012, uitsplitsing naar bedrijfstak en grootteklasse

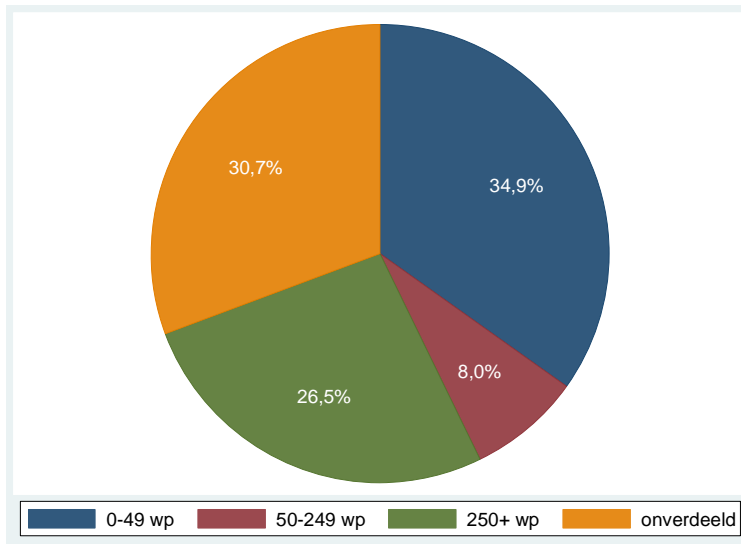

3.2 Arbeidsvolume

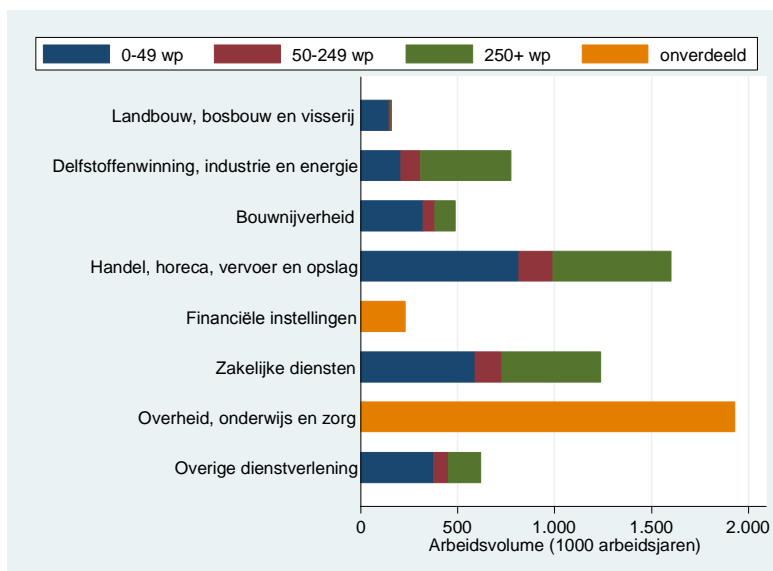
In termen van arbeidsvolume (Figuur 3.3) neemt het kleinbedrijf 34 procent van de circa 7 miljoen arbeidsjaren die in 2012 gerealiseerd werden voor zijn rekening. De aandelen van het midden- en grootbedrijf zijn respectievelijk 8 en 26 procent. 2,2 miljoen arbeidsjaren werden gerealiseerd in sectoren waar geen onderverdeling naar grootteklasse voor is gemaakt. Het aandeel van het grootbedrijf in de toegevoegde waarde is met 32 procent groter dan het aandeel van het grootbedrijf in het arbeidsvolume dat 26 procent bedraagt. Hieruit blijkt dat het grootbedrijf gemiddeld genomen een hogere toegevoegde waarde per arbeidsjaar genereert dan het MKB.

Ook hier is er sprake van een grote heterogeniteit tussen bedrijfstakken, Figuur 3.4 splitst het arbeidsvolume uit naar bedrijfstak naar analogie met Figuur 3.2. In vergelijkend perspectief valt het relatief lage aandeel van de sector delfstoffenwinning, industrie en energie en het relatief hoge aandeel van de sector zakelijke dienstverlening op.

Figuur 3.3. Bijdrage arbeidsvolume 2012, uitsplitsing naar grootteklasse

Figuur 3.4. Bijdrage arbeidsvolume 2012, uitsplitsing naar bedrijfstak en grootteklasse

4. Wat zijn de directe en indirecte bijdragen van het MKB aan de Nederlandse economie ?

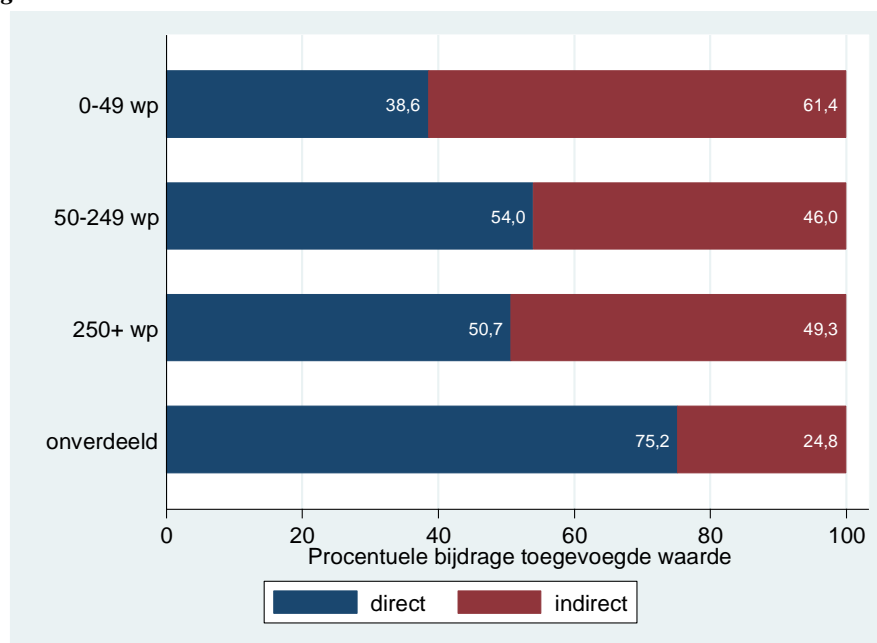
Een deel van de goederen en diensten die in een economie worden geproduceerd of worden ingevoerd, worden ingezet ten behoeve van de productie van andere goederen en diensten; dit is het zogenoemde intermediair verbruik. De overige goederen en diensten worden ingezet voor finaal gebruik door eindgebruikers in binnen- of buitenland. Het gaat hier om consumptie van huishoudens en overheid, investeringen en de uitvoer van goederen en diensten.

Bedrijven kunnen zowel goederen en diensten leveren voor finaal als voor intermediair gebruik. Via het intermediair verbruik wordt een indirecte bijdrage geleverd aan de finale goederen en diensten van andere producenten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de accountant die diensten levert aan de bakker en de textielabrikant. Deze diensten dragen indirect bij aan de finale producten van de bakker (brood) en textielabrikant (kleding).

Deze indirecte bijdrage kan zichtbaar gemaakt worden via een input-outputanalyse. Specifiek wordt het intermediair verbruik in de analyse uitgesplitst in een deel invoer en een deel toegevoegde waarde. Die toegevoegde waarde wordt vervolgens toegerekend aan de finale goederen op basis van de IO-tabel. In bovenstaand voorbeeld betekent dit dat de toegevoegde waarde die gegenereerd is met de accountantsdiensten die geleverd zijn aan de bakker en de textielabrikant toegerekend wordt aan de finale goederen (brood en kleding) van deze bedrijfstakken.

4.1 Toegevoegde waarde

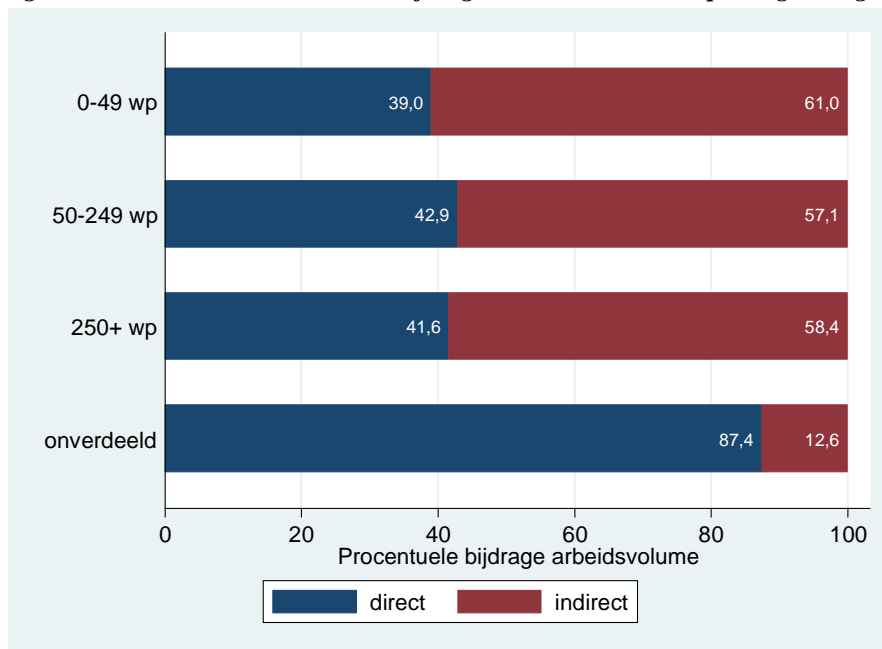
Figuur 4.1. Directe versus indirecte bijdrage toegevoegde waarde: uitsplitsing naar grootteklasse

Figuur 4.1. illustreert het verschil in directe en indirecte bijdrage aan het BBP voor de verschillende grootteklassen. Van de totale toegevoegde waarde van het kleinbedrijf van 165 miljard euro wordt ruim 38 procent gegenereerd op basis van directe levering aan finale bestemmingen. Bijna 62 procent van de toegevoegde waarde komt voort uit (intermediaire) bijdragen aan de finale producten van andere bedrijven (inclusief kleinbedrijf). Het aandeel van de directe leveringen ligt bij het midden- en grootbedrijf met respectievelijk 55 en 51 procent aanzienlijk hoger. Met andere woorden, het kleinbedrijf vervult vooral een belangrijke rol als toeleverancier. Het midden- en grootbedrijf treden vaker op als eindproducent.

4.2 Werkgelegenheid

Figuur 4.2. Directe versus indirecte bijdrage arbeidsvolume: uitsplitsing naar grootteklasse

Figuur 4.2. illustreert het verschil in directe en indirecte werkgelegenheid voor de verschillende grootteklassen. Hier zijn de verschillen tussen de grootteklassen eerder klein, het directe aandeel varieert tussen 39 procent voor het kleinbedrijf en 43 voor de middelgrote bedrijven. In de onverdeelde sectoren wordt de meerderheid van de werkgelegenheid ingezet ten behoeve van finale bestedingen.

5. Wat zijn de relaties tussen het MKB en het grootbedrijf ?

In de vorige paragraaf werd besproken welk aandeel het MKB heeft in het BBP, zowel direct als indirect (via het intermediair verbruik van andere bedrijven). In het indirecte deel zitten echter ook leveringen binnen het MKB, dat wil zeggen de indirecte bijdrage van MKB-bedrijven via de finale producten van andere MKB-bedrijven. Om aan te kunnen geven wat de relaties tussen het MKB en het grootbedrijf zijn, is een wie-werkt-voor-wie-matrix geconstrueerd. Op de regel geeft de matrix voor wiens finale goederen en diensten de werkzame personen (in arbeidsjaren) uiteindelijk werken.

Tabel 5.1.
Wie werkt voor wie matrix, MKB versus grootbedrijf, alle sectoren, 2012 (dochters bij 250+ wp)

Arbeidsvolume (duizend arbeidsjaren)						
Verkopers	Inkopers			Onverdeeld	Marges	Totaal
	0-50 wp	50-249 wp	250+ wp			
0-50 wp	1.241	131	448	206	433	2.460
50-249 wp	67	264	94	54	82	561
250+ wp	199	78	1.103	176	313	1.869
Onverdeeld	96	11	43	1.999	15	2.165
Totaal	1.603	484	1.689	2.435	844	7.055

Percentage ten opzichte van kolomtotaal						
Verkopers	Inkopers			Onverdeeld	Marges	Gemiddelde
	0-50 wp	50-249 wp	250+ wp			
0-50 wp	77,4	27,0	26,5	8,5	51,3	38,2
50-249 wp	4,2	54,5	5,5	2,2	9,8	15,2
250+ wp	12,4	16,1	65,3	7,2	37,1	27,6
Onverdeeld	6,0	2,3	2,6	82,1	1,8	19,0
Totaal	100	100	100	100	100	

De matrix kan als volgt geïnterpreteerd worden. Van de 2460 duizend arbeidsjaren in het kleinbedrijf, worden er 1241 duizend voor de finale producten van het kleinbedrijf zelf ingezet. Ten behoeve van het midden- en grootbedrijf worden respectievelijk 131 en 448 arbeidsjaren ingezet. Onverdeeld en de fictieve bedrijfstak handels- en vervoersmarges nemen 206 en 433 duizend manjaren voor hun rekening⁵.

Wordt het MKB als één geheel beschouwd, dan komt de inzet van ca. 3 miljoen arbeidsjaren voor 56 procent op naam van het MKB zelf, 18 procent op naam van het grootbedrijf en 26 procent op naam van onverdeeld en de fictieve bedrijfstak marges. Omgekeerd worden van de 1,9 miljoen arbeidsjaren in het grootbedrijf 59 procent ingezet ten

⁵ In de nationale rekeningen worden handels- en vervoersmarges op goederen apart geregistreerd. In de IO-tabel worden voor deze distributiefuncties fictieve bedrijfstakken gecreëerd (Zie Chong e.a., 2016 voor meer informatie). Deze fictieve bedrijfstakken zijn niet gedifferentieerd naar klein-, midden- en grootbedrijf.

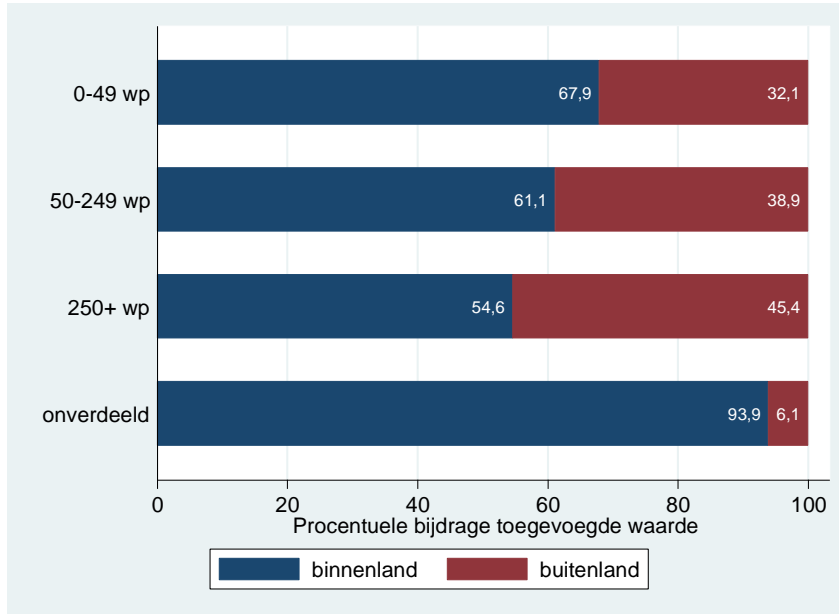
behoefte van het grootbedrijf zelf, 15 procent voor het MKB en 26 procent voor onverdeeld en de fictieve bedrijfstak marges.

Vanuit het perspectief van de 'verbruikende' bedrijfsklasse laat de eerste kolom van tabel 5.1 zien dat het kleinbedrijf in 2012 1,6 miljoen arbeidsjaren verbruikte ten behoeve van de totale finale output die zij genereerde. Daarvan was 1,2 miljoen of ruim 77 procent van het totaal ook daadwerkelijk werkzaam bij het kleinbedrijf. De overige arbeidsjaren werden ingezet in andere grootteklassen ten behoeve van output die als intermediair verbruik aan het kleinbedrijf werd geleverd.

De derde kolom geeft de cijfers voor het grootbedrijf, dat in totaal 1,7 miljoen arbeidsjaren verbruikte in 2012. Hiervan was 65 procent werkzaam bij het grootbedrijf en 32 procent bij het midden- en kleinbedrijf. Deze resultaten tonen aan dat zowel het grootbedrijf als het kleinbedrijf grotendeels optreden hetzij als toeleverancier van andere bedrijven in hun grootteklasse, hetzij als eindleverancier en slechts in beperkte mate als toeleverancier van bedrijven in andere grootteklassen.

6. Hoeveel verdient het MKB aan de export? Hoeveel verdient het MKB aan het binnenland?

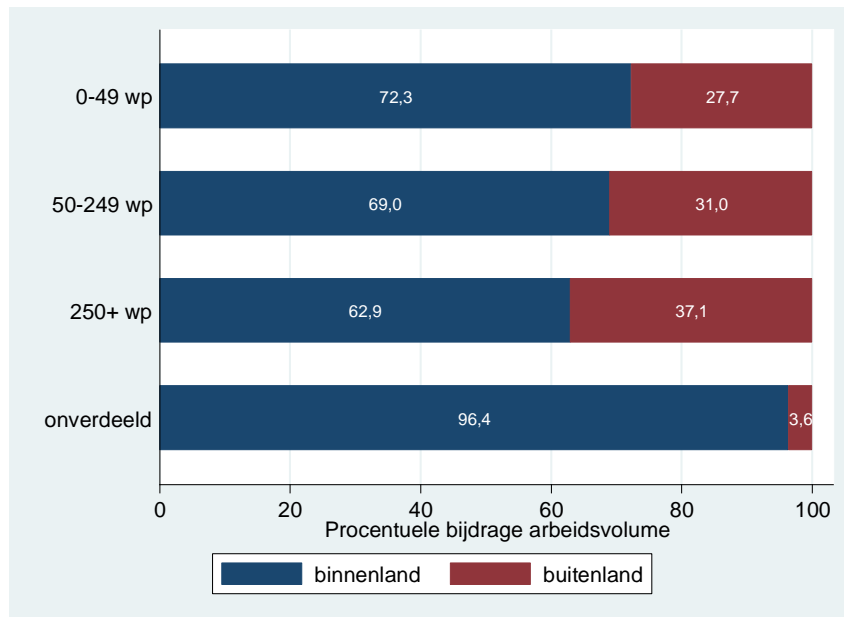
Figuur 6.1. Binnenland versus buitenland: uitsplitsing naar grootteklasse

Figuur 6.1. laat zien dat van de totale toegevoegde waarde die het kleinbedrijf toekomt 68 procent gerelateerd is aan binnenlandse finale bestedingen en 32 procent aan de export van goederen en diensten. Bij het middenbedrijf gaat het om respectievelijk 61 procent en 39 procent. Figuur 6.1 laat ook zien dat, gemiddeld genomen, grote bedrijven een groter aandeel van hun toegevoegde waarde danken aan het buitenland. Gegeven de aard van hun activiteiten (overheid, zorg en financiële diensten) ligt het voor de hand dat bij de 'onverdeelden' het aandeel van het binnenland boven de 90 procent zit.

7. Hoeveel werkgelegenheid kan toegeschreven worden aan de export van het MKB? En hoeveel werkgelegenheid aan de binnenlandse markt?

Figuur 7.1. Arbeidsvolume ingezet ten behoeve van binnenland versus buitenland: uitsplitsing naar grootteklasse

Figuur 7.1. laat zien dat van het totale arbeidsvolume ingezet door het kleinbedrijf 72 procent gerelateerd is aan binnenlandse finale bestedingen en 28 procent aan de export van goederen en diensten. Bij het middenbedrijf gaat het om respectievelijk 69 procent en 31 procent. Figuur 7.1 laat ook zien dat, gemiddeld genomen, grote bedrijven een groter aandeel van hun arbeidsvolume danken aan het buitenland. Gegeven de aard van hun activiteiten (overheid, zorg en financiële diensten) ligt het ook hier voor de hand dat bij de 'onverdeelden' het aandeel van het binnenland boven de 90 procent zit.

8. Referentielijst

- Centre for Strategy and Evaluation Services (2012). *Evaluation of the SME definition*. (Verenigd Koninkrijk: Sevenoaks).
- Chong Stephen, Ilke Van Beveren, Piet Verbiest & Ron van der Wal (2016). *Een IO-tabel voor het MKB en grootbedrijf*. (Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek).
- Europese Commissie (2003). Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. *Official Journal of the European Union*, L 124, 20.5.2003, p. 36–41.
- Lemmers, Oscar, Linda Rozendaal, Fintan van Berkel & Roger Voncken (2014). *Internationalisering MKB, handelsprioritaire landen en DGGF landen*. (Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek).
- Söllner, R. (2011). *Ausgewählte Ergebnisse für kleine und mittlere Unternehmen in Deutschland 2009*. Pagina 1096.